

FETİHTEN ÖNCEKİ İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATINA KISA BİR BAKIŞ *

Çeviren :

Sir Ifor EVANS

İng. Ok. Ersan SÖZER

İngiliz edebiyatının, genellikle **Chaucer** ile başladığı söylenir. Bu, İngiltere için altıyüz yıllık bir edebiyat demektir. Gerçekte, Chaucer'in doğumundan önce de altıyüz yıllık bir edebiyat söz konusudur. Çağdaş okuyucu, Chaucer ile ilgili bir metinden güçlük çekmeden genel bir anlam çıkarabilir, yalnız bizim en eski edebiyatımıza göz atacak olursa yabancı bir dilde yazılmış gibi gelir. Gerçi bugün, çoğu, çeviri yoluyla anlaşılacak biçime sokulabilir, ama ilk edebiyatımıza gereken ilginin gösterilmemiş olmasına bu bir kanıttır. Norman'ların fethinden önce, İngiltere tarihinde çok önemli iki olay yer alır. **Angle**'lar, **Saxon**'lar ve **Jute**'ların çapulcu takımları halinde İngiltere'ye gelmeleri ve İngiliz tarihinin oluşmasına etkenlik sağlamaları bu çağdadır. Söylentilere göre, bunlar, kendi evlerindeyken duygu, düşünce, yaşayış ve davranışları, ince, saygıdeğer kişilerdi, fakat «**Lebensraum**» ararlarken tutum ve alışıklarını değiştirdiler. Bunlar puta tapıyorlardı.

O çağın ikinci büyük olayı İngilizlerin hıristiyanlığa dönmeleridir. 597'de **Augustine**, Roma'dan gelerek Kent'teki Jute'ları hıristiyan yapmağa başladı.

(*) «A Short History of English Literature» Sir IFOR EVANS - (1963) Birinci Bölüm, Penguin Books. -

Bu sıralarda, İrlanda'dan gelen keşişler de **Northumbria'da** manastırlar kuruyorlardı. İlk Anglo-Saxon çağındaki İngiliz şiir sanatının çokluk bu iki olayla bağlantısı vardır. Anlatılanlar, ya adanın dışındaki **Cemen** ülkelerinden saldırı yapan oymaklarca getirilmiştir, ya da hıristiyanlara ilişkin imgesel öykülerdir. Bu, kesinlikle bilinmiyor.

Anglo-Saxon çağı edebiyatı el yazması belgeler halindedir. El yazmasının uzun süre yaşaması güçtür. Bizim Anglo-Saxon şiir sanatı ile ilgili bilgimiz dört takım el yazmasına dayanır. Bunlar: Şimdi British Museum'da bulunan, Sir Robert Cotton'ın topladığı el yazmaları; 1050 den daha sonraları piskopos **Leofric**'in Exeter Cathedraline verdiği **the Exeter Book**; 1822 de Milano yakınlarında Vercelli'de bulunmuş olan (hiç kimse, onun oraya nasıl gittiği konusunda inandırıcı bir bilgi vermemiştir) **the Vercelli Book**; son olarak da, Hollandalı bilgin **Francis Dujon** ya da Arundel soylu kişinin kitaplık yöneticisi **Junis**'in oxford'taki Bodleian kitaplığına vermiş olduğu el yazmaları.

Sir Robert Cotton'ın dermesinde, Angle-Saxon çağının en önemli şiiri, **Beowulf** el yazmasıdır. Onun tarihsel varlığı, bir el yazmasının yaşama olanaklarına karşı nasıl savaştığını göstermektedir.

İngiltere'ye Beowulf öyküsünü Angle'lar altıncı yüzyılda yanlarında getirdiler ve M.S. 700 yıllarında orada şiir haline getirildi. Bu, **Muhammed'in** ölümünden yaklaşık olarak yetmiş yıl sonra ve Çin'de yüce **Tang Dynasty** ile aynı çağdaydı. Üçyüz yıl sonra, aşağı yukarı 1000 yıllarında el yazması yazılmış oldu. Sonraki yedi yüzyılda ne olduğu bilinmiyor.

Ancak 1706 da Sir Robert Cotton'ın kitaplığında bazı kayıtlar bulundu. 26 yıl sonra kitaplıkta yaman bir yangın çıktı ve Beowulf el yazması güçlkle kurtuldu. Yapraklarının yanmış olan kenarları hâlâ British Museum'da görülebilir. Orijinali Beowulf uzunluğunda olan **Waldere'in** bir şiirinin iki bölümü 1860 yıllarında bir kitaba tutturulmuş olarak Kopenhag'da kiralık kitaplığında bulundu.

Beowulf, kahramanı ve kapsamı yönünden İngiltere ile hiçbir ilişkisi olmayan fakat İngilizce yazılmış ilk uzun şiirdir. Gerçi öyküsünü İngiltere'ye Angle'lar getirmiştir ama, o Angle'larla da ilgili olmayıp İskandinavlılarla ilişkilidir.

Germen oymakları, birbirleriyle ve erişebildikleri sınırlar içersinde klanlarla savaşmalarına karşın öykülerde serbest alışveriş'e yer veriyorlardı. Hiç değilse, ozanları **Cermenya**'ya, tek Cermen halkına inanıyordu. Böylece

bizim ilk İngilizce şiirimiz, Angle'lar tarafından getirilerek İngiltere'de şiir biçimine sokulmuş bir İskandinav öyküsüdür. Beowulf öyküsü, Heorot'taki büyük salonda Dane'lerin kralı **Hrotgar**'ı tedirgin eden **Grendel** adlı canavarı anlatır. Beowulf adlı genç savaşçı birtakım arkadaşı ile birlikte yardıma gelir. Grendel'i yener ve daha sonra bir gölün dibinde yaşayan bir deniz canavarı olan Grendel'in annesiyle savaşır. Şiirin ikinci bölümünde, Beowulf bir kırıldır ve yaşlı bir adam olarak ülkesini ateşten bir ejdere karşı korumak zorundadır. Şiir, ona düzenlenen dinsel bir cenaze töreni anlatımıyla sona erer. Birtakım eleştirilere göre şiirin güçsüzlüğü öyküden doğmaktadır. Salt canavarlar ve ejderlere ilişkin bir peri masalıdır derler. Fakat o eski çağlarda «canavar» bir gerçektir ve herhangi bir kimse karanlık bir gecede, kaynağına giden bir yol üzerinde onunla karşılaşabilirdi. O, bütün kocamanlığıyla, canavarlığı, kötülüğü ile sizi beklemekteydi ve onu öldürebilen kişi, kahraman olan adamdı. Öykü boyunca, bir cenkçinin sarayında topluluk betimlemeleri, incelikler, bira, içme, armağan değişimi ve savaşan adamların çarpışmasını anlatan nazmını, savaşçılar arasında ezgiyle okuyan ozan yer almaktadır. Bütün Anglo-Saxon şiirleri gibi uzun dizelerle yazılmıştır. Dizeler, uyaklı değildir, bununla birlikte her dizede ses yinelemeleri (alliteration) vardır, ozan özel ve geniş bir sözcük bilgisine (vocabulary) sahiptir. Betimlemek zorunda olduğu eşyalar ve insanlar için simgeli adlar kullanır. Örneğin; «deniz» için «kuğu yolu»; «vücut» için «kemik evi» gibi.. Şiirin öyküsü, Cermen topluluklarının dinsiz yaşamına ilişkindir, fakat şiirin kendisi İngilizlerin hıristiyanlığa dönüşlerinden sonra kurulup çatılmıştır. Yeni tapınma ve eski kahramanlık erdemleri şiirde birlikte bulunur. Fakat ölüme dayanma duygusuyla ve insan tinini açıklayan tükenmez yürekliliği, şiir sanatının değerleri daha sonraki hiç bir çağda kesinlikle tam olarak anımsanamıyacak olan eski dinsizlik çağına attır. 993 teki Maldon savaşmasından hemen sonra yazılmış olan **Maldon** adlı kısa şiirde, eski kahramanlık tininin ne denli güçlü olduğu görülebilir.

Thought must be the harder: the heart, the keener.

(Düşünce daha ezici olmalı: Yürek daha keskin.)

Courage shall be greater as our strength grows less.

(Gücümüz azar azar gelişirken yiğitlik daha büyük olacak.)

Eski İngiliz edebiyatında hiçbir şeyin Beowulf ile karşılaştırması yapılamaz. O, klâsik epik şiirin değer ve ölçüsüne iyidir. Olasılıkla, yazarı, **Vergil**'i ya da daha sonraki lâtin epiklerini okumuş olacak. Bu arada, daha kısa olan birçok şiir, Beowulf gibi Cermen topluluklarının öykülerine ilişkin-

dir. **Widsith** (the far Traveller) «yolcunun öyküsü» Cermen kırallarının saraylarını dolaşan bir ozanın gezmelerini betimler. Ayrıca **Exeter Book**'da insan-oğlunun ilgilerini antalan yedi kısa şiir vardır: **Deor**, **Wulf and Eadwacer**, **The Wife's Lament** (Evli kadının Acısı), **The Husband's Message** (Kocanın Mesajı), **The Ruin** (Yıkıntı), **The Wanderer** (Gezginci) ve **The Seafarer** (Deniz Yolcusu).

Bütün bu şiirlerde yaşam acıklıdır ve anlatıcılar atılgan ve engelleri yenici olmakla birlikte kadere inanırlar. **Deor**'da, şarkılara özgü ezgili ara yinelenmelerine raslanır. Burada ozan mutsuzdur, çünkü Tanrısından koparılmıştır. Kendi kendine geçmişteki üzüntülerini anımsar ve ekler:

That grief passed away; so may this sorrow pass.

(Şu acı sona erdi; böylece bu üzüntü de geçsin.)

Deor'un ağıt biçiminde (acıklı) ezgisi, **The Wanderer**'da daha güçlü görünür. Orada ozan, efendisine ait toplantı salonunun nasıl yıkıp geçirildiğini anlatır. Yeni görevler aramak için ilerde gitmek zorunda olduğu zaman, **The Seafarer**'dakine benzer bir tinsel duruma, sıkıntılara, büyüye, deniz melânkolisine kapılır bi bu özellik, **Swinburne**'da 19. yüzyıla doğru İngiliz Şiir sanatında yeniden söz konusu olacaktır.

Dinsel nazım, kahramanlık öykülerindeki nazım ve sözcükler bilgisinden yararlanır. Kilise, hıristiyanlık için yeni uğraşısında eski dinsizlik çağının nazmını kullanıyordu. Hıristiyan dinini yaymaya çalışanlar, eski öyküleri, söylentileri yok edemediklerini gördüler. Onlar yalnızca yeni incinsel öyküleri eski biçimde anlatarak utkuya ulaşmayı umuyorlardı. Ayrıca, hıristiyan keşişleri, eski dinsizlik çağı öykülerinden kendileri de çok hoşlanıyorlardı. Bu, hıristiyan ve dinsiz karışımı, bir çok yönleriyle epik bir manzume olan Beowulf'a benzeyen **Andreas** (St Andrew)'da görülebilir. Andrew da, Beowulf'un Hrothgar'ı kurtarışı gibi **St Matthew**'i kurtarmak zorundadır. Gerçi Andrew başlangıçta, verilen göreve girişmeye istekli değildir. Andreas, dinsel bir şiir olmakla birlikte savaşçılara ait kahramanlık masallarının bütün eski kokan havası (atmosfer) ile bir serüven öyküsüdür.

Bu hıristiyan nazmı ile iki ad ilişkilidir: **Caedmon** ve **Cynewulf** Caedmon, Whitby'deki manastırın yakınında çalışmakta olan ürkek, duygusal bir sığırtaçtı. **Bede**'nin söylediğine göre, bir meleğin göretinden sonra ozan oldu. Caedmon'un eski ve yeni ant öykülerini İngiliz nazmına çevirdiği söylenir. Bunlar belki de yaşamını, sürdürememiştir, ama birisi, **Genesis**, **Exodus** ve **Daniel**'in bölümlerinden şiirler çıkarıp yazmıştır. Cynewulf için çok şeyler

yazılmış olmakla birlikte, aslında çok az şey bilinmektedir. Bir bölüm şiirin, onun adı ile bağlantısı olmuştur: **St Juliana**'nın şahadeti (ölümü)nin şiiri; «**Elene**» ya da **St Helena**'nın çarmıhı (haçı) buluşunun öyküsü; **the Fates of the Apostles** (Resullerin sonu) ve İsa'nın gökyüzüne yükselişi üzerine bir şiir.

İncilsel tema ya da azizlerin yaşayışları üzerinde öteki dinsel şiirleri her kim yazmış olursa olsun, başlıcalarından biri Meleklerin inişi konusunu anlatan Gnesis öyküsünün bir bölümü. **Gnesis B.** olarak bilinir. İngiliz ozanı, eski bir Saxon şiiri biçiminde, daha sonra **Milton**'un **Paradise Lost** (yitik Cennet)'ta anlattığı öykünün parlak bir çevirisini yapmıştır. Anglo-Saxon ozanı, şeytanın özelliklerini ve cehennemin çoğarfyasını betimlemede alkışa yaraşır bir sanata sahiptir. İkincisi, **The Dream of the Rood**' (Haçın Rüyası) eski İngiliz nazımının en çok imgesel olanlarından. Çarmıh, ozana bir rüyada görünür ve çarmıha gerilmenin simgelediği sevimsiz, isteksiz bölümü anlatır. Üçüncüsü ise Anglo-Saxon şiir sanatının büyük bir beğeni ile anlatılan heyecan dolu **Judith** öyküsüdür. Judith'in kutsal onanan öyküsünde, başkalarına kıymaktan çekinmeyen **Holofernes**'i nasıl kılıçtan geçirdiği anlatılır. Anglo-Saxon şiir sanatında hiç bir şey, dramatik niteliği yönünden, ya da bir anlamda, saf insan karakteristiğini vermesi bakımından Judith'e yaklaşamaz.

Anglo-Saxon çağı düzyazı örneklerini vermiş olan kişileri, daha açık-seçik olarak görüp incelemek olanaklıdır. En eski, belirgin kişi, çok süslü bir lâtince ile bakireliği (**virginity**) öven Sherborne piskoposu **Aldhelm** (709) dir. En önemli, büyük kişi ise, **Jarrow'daki** manastırda, yaşamının tümüne yakın bir bölümünü çoşkulu çalışmalarıyla geçirmiş olan **Venerable Bede**' (673-735) dir. Jarrow ile York arasından daha uzağa hiç yolculuk etmedi ama tarih, astronomi, azizlerin ve şehitlerin yaşayışları konuları üzerinde düşünce ve algılama yoluyla yolculuklar yaptı. Yapıtları arasında onun en önde gelen büyük uğraşısı '**Ecclesiastical History of the English Race**' (İngiliz Irkının Kilisiye İlişkin Tarihi)tir. Bede, o sıkıntılı yüzyılda, Avrupa hristan uygarlığı yokedilme korkusu geçirirken, manastırını, büyük bir uygarlık merkezi olan Jarrow'da kurdu. İrlandalı keşişlerin İngiltere'deki yeni evlerine getirmiş oldukları güzellik ve sadelik onun kendi yaşamında da görülür, fakat onun kişiliğinde bu sadelik, büyük bir anlakla birleşmiştir. Bede, Lâtince yazdı ve yapıtının seçkinliği ona, ölümünden çok daha sonralara dek süren Avrupa çapında bir ün kazandırdı.

Bede'den sonraki yüzyılda, Dane'lerin akını, İngiltere'deki daha olgunlaşmamış uygarlığı yıktı. Birbiri ardına büyük kilise binaları yokedildi. Şaşı-

lacak şeydir, bir ulusun yıkım saati nasıl büyük bir değer doğurur. Örneğin, İngiltere'nin 871 deki uğuru gibi.. Yirmi iki yaşında genç bir adam, **Alfred** (849-901) kral oldu. O, asker, stratejist (savaş uzmanı), bilgin, eğitimci, idareci yönleriyle tarihimizde göze çarpan kişilerden biri olarak anımsanmaya değer. Hepsinin üstünde, Dane'leri, onlarla karşılaşmaya hazır oluncaya dek, yatıştırma yoluyla oyalamasını bilen büyük bir kimseydi. Yalnızca, halkının asker kurtarıcısı olmakla kalmadı. Bilgi ve bilginin yayılması için tinsel bir kıvanç da duyuyordu. Çalışmalarının çoğu çeviriydi ve çoğunu da yalnız başına yapardı, fakat hepsinde yaptığı iş, duygulara kılavuzluk etmekte. Rahipler sınıfının öğretimi için **Büyük Gregory'nin Pastoral Rule**'ünün çevirisini bir el kitabı olarak hazırladı. Halkı, kendi ülkesini daha iyi tanıyabilsin diye Bede'nin Ecclesiastical History'sini çevirmeğe başladı. Ayrıca, **Orosius'un 'History of the World'** (Dünya Tarihi) ünü de çevirmişti. Bu, ilk zamanların **H.G.Wells'i** aşamasında ilgi çekici değildi ama çok sevilirdi. Alfred, Cermenya'dan ve sınırlarının ötesindeki ülke!erden gelen iki gezgin **Onthere** ve **Wulfstan**'ın anlatıları uyarınca 'Orosius'un son düzeltmelerini yapıp bitirdi. Hiçbir şey, Alfred'in araştıran anlayışı, Orosius'un sıkıcı, yıkım olayları bildirgesine çağdaş gezginlerin eklediği bu açıklamalara iye olmak tutkusundan daha açık bir biçimde gösteremez. Orosius'un yapıtı, halkın eğitimi için hazırlandıysa, **Boéthius'un 'Consolation of Philosophy'** (Felsefenin Avantusu) sini de kendi sağ beğenisi için çevirdi. Zindanda yazan Boéthius, salt mutluluğun yalnızca insan tininden, insanın içindeki ağırbaşlılık ve dinginlikten geldiğini tanıtladı. Alfred, bu duyuş ve düşünüş havasını kendi yaşamında da yanıtlayacak birşeyler buldu. Alfred'in esinlendiği başka bir yapıt: Manastırlarda tutulan kısa olay yazılarındaki ulusal tarih düşünöleri kavramının bir süre için başarılımış olduğu **Anglo-Saxon Chronicle** (Anglo-Saxon olaylar Bildirgesi). Yapıt, tümöyle birçok değişik ustalıkli ellerden çıkmıştır. Yazımı, Alfred'in ölümünden sonra da sürer ve Peterborough'da 1154 yılına dek kayıtları bulunmaktadır.

Dane'lerle yapılan savaşların öyköleri, o çağın ne denli acılarla dolu olduğunu, ne denli güvensiz ve dayanılmaz bir yaşamın var olduğunu göstermektedir. Bir kimse, Alfred'i bu arka yönü ile düşündöğü zaman tarihimizin büyük kişilerinden biri olarak yükselinceye dek onun bir insan olarak tinsel ve aydın değeri artar, çoğalır. Ölümünden sonraki yüzyılda, başladığı ve yaptığı işlerin çoğu yitip gitti, fakat **St Benedict**'in koyu din örgütünden iki keşiş yazar, saklanmış olarak bulunan dinsel bir düzyazı yazdılar. **Winchester**'deki manastır okulunun bir öğrencisi olan **Ælfric** ve **Cerne Abbas**'taki büyük Kliseden bir öğretmen, okuma yazması olmayan bilgisizler Tanrılarıyla karşılaşmaya daha hazır bulunabilinler diye İngilizce dinsel söylevler

düzenlediler. Bu söylevlerin, ritmik ve incelikle işlenmiş bir dili vardır. Etkileri, Alfred'in daha anlaşılır ve pratik düzyazısına benzemesinden çok, şiirsel bir hava taşımasıyla olmuştur. Öteki unutulmaz yazar, Dane'lerin, sert tutumlarıyla büyük sıkıntılar verdikleri bir çağda **A Sermon of the Wolf** (Kurdun Dinsel Öğütü) adlı yapıtıyla İngilizlere söz yöneltten **York** başpiskoposu **Wulfstan'dır**. Wulfstan, yıkılmış köylerin, tinsel ve ulusal ayrılıp dağılmaların savunmasına hazırlıksız kalan korkak ve güçsüz kiral **Æthelred'e** alevli suçlamalar yapar.

Dane'lerin saldırı yıllarının acımasızlığı ve umutsuzluğu içinde yazılması sürmüş olan **Chronicle'deki** anlatımların doğruluğu bilinmektedir. **Ælfric**, ön-sözlerinden birinde, okuyucularına, dünyanın sonunun yakın olduğunu söyledi. Bütün dünyanın değilse bile Anglo-Saxon dünyasının sonu.